

Protocol huiselijk geweld/kindermishandeling

Primair Onderwijs

School Lyndensteyn

Want er zijn dingen die kun je niet zeggen

soms wil ik huilen
dan lach ik maar
dan denken de anderen
wat doet die weer raar

soms wil ik zingen
maar loop ik te grommen
en wil ik iets liefs doen
dan zeg ik: verdomme

soms gebeurt 't dat water
verandert in zand
dan hangt de lucht
heel laag op het land

ik kruip wel eens weg
achter muren en heggen
want er zijn dingen
die kun je niet zeggen

Els Pelgrom

Verantwoording

Op School Lyndensteyn is de noodzaak van een protocol vermoeden kindermishandeling enige jaren geleden al onderkend. Aan dit herschreven protocol liggen de tot nu toe gehanteerde protocollen ten grondslag, namelijk: 'Protocol vermoeden kindermishandeling Stichting School Lyndensteyn d.d. 6 april 2004; herzien 31 mei 2005' en 'Protocol Vermoeden Kindermishandeling', uitgegeven door GGD Fryslân en mede ontwikkeld door Advies- en Meldpunt Kindermishandeling.

Dit protocol is gericht op signalering van mishandeling buiten de organisatie. Met betrekking tot misbruik binnen de organisatie is er sprake van meldplicht en wordt een ander protocol gehanteerd. Het is van belang dat alle medewerkers goed op de hoogte zijn van de meldplicht en de te nemen stappen in een dergelijke verwarrende emotionele situatie.

Ten aanzien van kindermishandeling dat plaatsvindt buiten de onderwijsinstelling wordt er niet gesproken van meldplicht, maar is er sprake van een meldcode. De meldcode is in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport ontwikkeld door drs. Paul Baeten, werkzaam bij NIZW Jeugd / Expertisecentrum Kindermishandeling. Op de website van het Nederlands Jeugdinstituut (www.nji.nl) wordt het volgende geschreven met betrekking tot de meldcode:

Iedere beroepskracht die in zijn werk direct of indirect met kinderen te maken heeft, kan een belangrijke bijdrage leveren aan de bestrijding van kindermishandeling. Het is daarvoor wel van belang dat hij weet wat hij moet doen wanneer hij vermoedt dat een kind mishandeld, verwaarloosd of misbruikt wordt. De instellingen waar deze beroepskrachten werkzaam zijn, kunnen daarin duidelijkheid bieden door het opstellen van protocollen: richtlijnen die aangeven hoe een medewerker met een vermoeden van kindermishandeling dient om te gaan. De meldcode kindermishandeling is bedoeld als basis voor deze protocollen.

De meldcode bestaat uit een aantal basiselementen. Deze basiselementen zijn uitgewerkt in concrete stappen. Die zijn algemeen geformuleerd zodat ze van toepassing zijn op alle beroepskrachten die direct of indirect werken met kinderen.

De concrete stappen zijn ingedeeld in zes fases:

- Fase 1: Het ontstaan van een vermoeden
- Fase 2: Overleg
- Fase 3: Nader onderzoek
- Fase 4: Hulp op gang brengen
- Fase 5: Evaluatie
- Fase 6: Nazorg

In dit nieuw te hanteren protocol is als belangrijkste wijziging gekozen voor het melden van vermoedens bij de teamleider, die zonder duiden en/of beoordelen een interne werkbijeenkomst organiseert in aanwezigheid van klassenmedewerkers, teamleider, psycholoog, maatschappelijk werk, revalidatiearts, direct betrokken therapeuten. Tijdens de IWB wordt bepaald wie zitting nemen in het 'zorgteam'. Op deze manier zijn de direct betrokken medewerkers aanwezig van School Lyndensteyn en/of Revalidatie Friesland. Een andere reden voor deze route is dat opvallend gedrag wellicht eerder besproken wordt. Opvallend gedrag kan zoveel redenen hebben en hoeft niet te duiden op huiselijk geweld of kindermishandeling. Op deze wijze wordt gedrag eerder onderkend en kan ondersteuning geboden worden. Het kan echter ook zijn dat in eerste instantie niet gedacht wordt aan huiselijk geweld of kindermishandeling, maar dat de oorzaak mogelijk wel op dat terrein ligt. Door vroegtijdige onderkenning kan voorkomen worden dat een kind gedurende langere tijd in een onveilige situatie verkeert. Daarnaast kunnen gezinsleden ondersteuning krijgen waar ze misschien al heel lang naar uitkijken. Naarmate de problematiek langer aanhoudt, kan het vragen naar ondersteuning/hulp bemoeilijkt worden. Bovendien is schaamte een grote belemmerende factor.

Kortom de stappen in het protocol zijn bedoeld om vrij met elkaar te spreken over gesignaleerd gedrag zonder direct uit te gaan van het ergste. Echter mocht er sprake zijn van een zorgwekkende situatie dan zijn de vervolgstappen eveneens helder en kan er effectief gehandeld worden.

Met ingang van maart 2009 zal dit protocol gehanteerd worden binnen School Lyndensteyn. De voorgaande 'protocollen vermoeden kindermishandeling buiten de organisatie' komen hiermee te vervallen.

Lilly Stok
Maatschappelijk Werk
School Lyndensteyn

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Huiselijk geweld en kindermishandeling	6
Stappenplan bij een vermoeden van huiselijk geweld/ kindermishandeling	8
Stroomdiagram	9
Het stappenplan/stroomdiagram nader uitgewerkt:	
Fase 1: Een medewerker heeft een vermoeden	10
Aanbevelingen fase 1: Een medewerker heeft een vermoeden	11
Fase 2: Interne werkbepreking 'zorgteam'	14
Aanbevelingen fase 2: Interne werkbepreking 'zorgteam'	15
Fase 3: Uitvoering van het plan van aanpak	16
Aanbevelingen fase 3: Uitvoering van het plan van aanpak	17
Fase 4: Beslissing	18
Aanbevelingen fase 4: Beslissing	19
Fase 5: Evaluatie	20
Aanbevelingen fase 5: Evaluatie	21
Fase 6: Nazorg	20
Aanbevelingen fase 6: Nazorg	21
Bijlage 1 : Observatiepunten	22
Bijlage 2 : Signalenlijst Kindermishandeling (4 -12 jaar)	23
Bijlage 3 : Informatie over het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling	28
Bijlage 4 : Informatie over de Raad voor de Kinderbescherming	31
Bijlage 5 : Informatie over GGD Fryslân	32
Bijlage 6 : Literatuurlijst	33
Bijlage 7 : Adressenlijst	39

Voorwoord

Kinderen en jongeren zijn helaas te vaak het slachtoffer van huiselijk geweld. Per jaar zijn naar schatting meer dan 100.000 kinderen getuige van huiselijk geweld in Nederland. Ze voelen de spanning, horen de kreten, zien de verwondingen. Kinderen die thuis getuige zijn van geweld lopen ernstige psychische schade op. Van deze kinderen raakt 40 tot 60 % getraumatiseerd doordat zij getuigen zijn van de mishandeling tussen hun ouders. Naar schatting is tussen de 30 en 40% van deze kinderen zelf tevens slachtoffer, omdat zij mishandeld worden of omdat zij tussenbeide springen.

Naar schatting zijn in Nederland tenminste 50.000 tot 80.000 kinderen per jaar slachtoffer van andere vormen van kindermishandeling. Nog geen 20.000 kinderen worden gemeld bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling. Tenminste 50 kinderen per jaar overlijden aan kindermishandeling.

Cijfers tonen aan dat er vanuit vele organisaties continue aandacht voor dit probleem nodig is. Dit geldt zeker voor preventie en signalering in een vroeg stadium. Scholen (en ook revalidatiecentra) zijn bij uitstek plaatsen waar (een vermoeden van) huiselijk geweld en kindermishandeling gesignaleerd kan worden. Schoolmedewerkers (en revalidatiecentrummedewerkers) kunnen vanuit hun relatie met deze leerlingen een vertrouwensrelatie opbouwen en een belangrijke signaalfunctie vervullen.

In de praktijk blijkt dat het omgaan met signalen die kunnen wijzen op huiselijk geweld en kindermishandeling onzekerheid teweegbrengt. Het protocol biedt een structuur aan en geeft handvatten hoe gehandeld kan worden bij een vermoeden van huiselijk geweld en kindermishandeling. Het doel van dit protocol is: een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling bespreekbaar maken en de signalen doorgeven voor eventuele verdere hulp.

De taak van de school (en revalidatiecentrum) met betrekking tot huiselijk geweld en kindermishandeling, waarbij de oorzaak buiten school (revalidatiecentrum) ligt, is het signaleren en het aankaarten ervan bij de verantwoordelijke instanties. De school (en revalidatiecentrum) is niet verantwoordelijk voor verandering van de situatie of voor de hulpverlening.

Slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling kunnen te maken krijgen met verschillende organisaties die ieder vanuit hun eigen achtergrond en met meer of minder expertise het slachtoffer benaderen.

Om te voorkomen dat contacten fragmentarisch, onsamenhangend zijn en soms voortijdig worden afgebroken, met de kans dat het slachtoffer verder getraumatiseerd raakt, is het van groot belang goed samen te werken.

Indien een leerling van school verandert ten tijde van vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling dan dient dit doorgegeven te worden aan het AMK!

Huiselijk geweld en kindermishandeling

Huiselijk geweld

Huiselijk geweld is geweld dat in de privésfeer plaatsvindt, gepleegd door partners, ouders, kinderen, andere familieleden en huisvrienden. Vormen van huiselijk geweld zijn: partnermishandeling (met name van mannen tegen hun vrouwelijke (ex-)partner), kindermishandeling en mishandeling van ouderen in de familiesfeer of huiselijke sfeer. Huiselijk geweld kan fysiek, seksueel en geestelijk geweld zijn.

6

Vormen van huiselijk geweld

- fysiek geweld (slaan, schoppen, door elkaar schudden)
- seksueel geweld (verkrachting binnen relatie of seksuele kindermishandeling)
- psychisch geweld (vernederen, schelden)
- verwaarlozing
- schending van rechten (bijvoorbeeld beperking van bewegingsmogelijkheden)
- opsluiting
- belaging ('stalking')

Uit onderzoek is bekend dat geweld in relaties meestal een geleidelijke opbouw kent. Aan het begin worden gewelddadige relaties gekenmerkt door controlerend gedrag, jaloezie, extreem veel aandacht voor het doen en laten van de ander en een zeer snelle relatievorming. Duidelijk is dat de angst voor onafhankelijkheid van het slachtoffer en de angst voor kwetsbaarheid en afhankelijkheid van de dader op elkaar ingrijpen: de dader gaat macht uitoefenen via geweld, het slachtoffer is erg afhankelijk (Mastenbroek 1995). Meestal is de dader een man en het slachtoffer een vrouw, maar ook andersom komt voor.

Bij huiselijk geweld tussen (ex-)partners worden kinderen vaak over het hoofd gezien. Toch hebben zij meer in de gaten dan u denkt. Dit kan grote gevolgen hebben. Zelfs voor baby's en hele jonge kinderen.

Een kind merkt de spanningen tussen ouders altijd. Ook als het op zolder ligt te 'slapen'. Wist u dat de gevolgen van het zien of horen van huiselijk geweld net zo groot zijn als zelf geslagen worden? Ook als het geweld gestopt is.

(Bron: www.huiselijkgeweld.nl Geweld in huis raakt kinderen, Informatie en advies voor ouders. Movisie 2007)

Definitie van kindermishandeling

In 2002 is in de wet op de Jeugdhulpverlening de volgende definitie vastgelegd:

"Kindermishandeling is: elke vorm van voor de minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek letsel of psychische stoornissen."

Vormen van kindermishandeling

Lichamelijke mishandeling:

het kind wordt geslagen, geschopt, geknepen, gebrand en dergelijke.

Psychische mishandeling:

het kind wordt afgewezen, geterroriseerd, aangezet tot afwijkend en/of antisociaal gedrag, gepest, getreiterd, gekleineerd; het kind wordt contacten met leeftijdsgenoten onthouden;
aan het kind worden extreem hoge eisen gesteld; een juiste vorm van onderwijs wordt onthouden.

Seksueel misbruik:

het kind wordt gedwongen seksuele handelingen te ondergaan en/of seksuele handelingen uit te voeren.

Lichamelijke verwaarlozing:

het kind wordt (medische) verzorging en/of veiligheid onthouden; het kind krijgt onvoldoende voedsel en kleding.

Psychische verwaarlozing:

het kind wordt geïsoleerd, genegeerd; koestering wordt onthouden en er is geen aandacht of tijd voor het kind.

Vaak komen verschillende vormen van kindermishandeling tegelijkertijd voor.

Getuige zijn van huiselijk geweld valt ook onder kindermishandeling.

(Protocol "Vermoeden kindermishandeling", GGD Fryslân)

Stappenplan bij een vermoeden van huiselijk geweld /kindermishandeling

Vermoeden

Fase 1: Vermoeden

- ☐ Signalen inventariseren en noteren
- ☐ Interne werkbepreking
- ☐ Aantekening bepalen voor leerling-dossier
- ☐ Maatschappelijk werker wordt casemanager
- ☐ Evt. leerling extra observeren
- ☐ Informatie opvragen (vakdocenten, revalidatiecentrum, extern)
- ☐ Evt. gesprek met leerling (beloof geen geheimhouding)

Interne werkbepreking

Fase 2: IWB zorgteam

- ☐ Gegevens inventariseren en bespreken van de informatie
- ☐ Plan van aanpak maken
- ☐ Melden bij directeur

Uitvoering

Fase 3: Uitvoering plan van aanpak

- ☐ Overleg met Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
Afhankelijk van overleg met AMK:
- ☐ Evt. gesprek met leerling afhankelijk van leeftijd, niveau en situatie, besloten in IWB
- ☐ Evt. gesprek met ouders (evt. na overleg met leerling)

Beslissing

Fase 4: Beslissing

- ☐ Bespreken van de resultaten in IWB
- ☐ Zo mogelijk hulp op gang brengen/verwijzen (evt. in overleg met leerling)
- ☐ Melden bij AMK
- ☐ Uitsluitend in crisissituaties: melden bij de politie
- ☐ Na acceptatie van de melding gaat verantwoordelijkheid voor onderzoek en op gang brengen van hulpverlening naar AMK

Evalueren

Fase 5: Evalueren

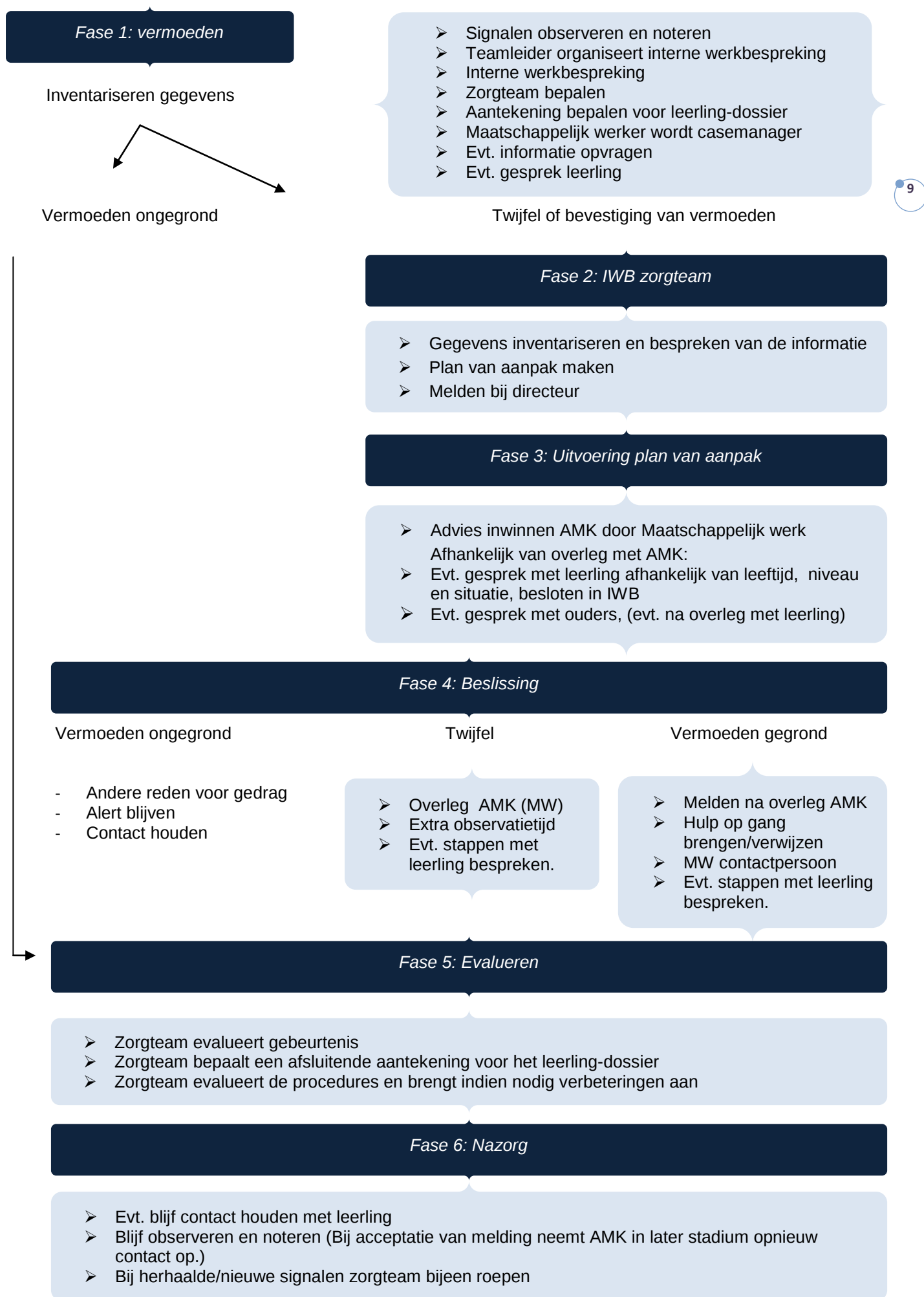
- ☐ Zorgteam evalueert gebeurtenis
- ☐ Afsluitende aantekening voor leerling-dossier bepalen
- ☐ Zorgteam evalueert de procedures en brengt indien nodig verbeteringen aan

Nazorg

Fase 6: Nazorg

- ☐ Evt. blijf contact houden met leerling
- ☐ Blijf observeren en noteren
- ☐ Bij herhaalde/nieuwe signalen zorgteam bijeen roepen

Stroomdiagram

Het stappenplan/stroomdiagram nader uitgewerkt

Fase 1: Een medewerker heeft een vermoeden

De medewerker inventariseert de gegevens rond zijn vermoeden.

De bron van het vermoeden van kindermishandeling kan zijn:

- u signaleert iets opvallends
- iemand (bijvoorbeeld een andere leerling) vertelt u een zorgwekkend verhaal over een leerling uit uw klas
- een leerling neemt u in vertrouwen over de eigen situatie

Ad a/b.

Als u het vermoeden heeft of een ander vertelt u een zorgwekkend verhaal over een kind uit uw klas, dan:

- **Observeert** u of de leerling opvallend gedrag vertoont of onverklaarbare lichamelijke afwijkingen heeft anders dan passend bij de beperkingen van de leerling (zie bijlage 2: de signalenlijst).
- **Noteert** u wat u aan opvallend gedrag bij de leerling opmerkt in een logboek. Inventariseer de signalen: welke, hoe lang en hoe vaak (data en tijd), is er sprake van een plotselinge of geleidelijke gedragsverandering. Dit worden uw persoonlijke aantekeningen, die geen onderdeel van het leerling-dossier worden (zie bijlage 1: observatiepunten).
- **Meldt** u uw bevindingen bij uw teamleider. De teamleider organiseert zonder duiden en/of beoordelen een interne werkbespreking in aanwezigheid van klassenmedewerkers, teamleider, psycholoog, maatschappelijk werk, revalidatiearts, direct betrokken therapeuten. Tijdens de IWB wordt bepaald wie zitting houden in het 'zorgteam'. Eveneens wordt bepaald hoe een aantekening luidt voor het leerling-dossier.
- Verzoekt u een **IWB met spoed** in geval van signalen die als bewijslast kunnen dienen.
- Meldt u **nieuwe gegevens en andere ontwikkelingen** bij de maatschappelijk werker die als casemanager fungeert en aanspreekpunt wordt. Indien nodig wordt informatie ingewonnen bij vakdocenten, therapeuten, of externe organisaties. Tijdens de IWB worden de daartoe bevoegde personen aangewezen.
- Blijft u als medewerker aan de **vertrouwensrelatie** met de leerling werken.
- Dan kan tijdens de IWB gekozen worden voor het in gesprek gaan met de leerling waarin de zorgen geuit worden. (zie aanbevelingen)
- Wordt er een afspraak gemaakt voor een volgend IWB waarin deze fase wordt afgesloten (uiterlijk 1 maand).

Ad c:

Als een leerling u in vertrouwen neemt, dan:

- **Luistert** u rustig naar hetgeen de leerling u te vertellen heeft en reageert u niet emotioneel of paniekerig. U neemt de leerling serieus.
- **Noteert** u wat de leerling heeft verteld. Dit worden uw persoonlijke aantekeningen (zie verder onder Ad a/b).

Aan het eind van deze fase zijn er de volgende mogelijkheden:

Het vermoeden blijkt ongegrond, sluit af met fase 5 en 6 van het protocol

Het gesignaleerde gedrag duidt niet op huiselijk geweld/kindermishandeling. Er zijn andere redenen voor het gedrag. Blijf contact houden met de leerling en blijf alert.

Er is twijfel of bevestiging van het vermoeden, start fase 2 van het protocol

U blijft nauwkeurig registreren wat u bij de leerling opvalt of wat u wordt verteld.

Let op: Ga zorgvuldig om met de privacy van de leerling en de ouders (Wet Persoonsbescherming). De groep medewerkers die op de hoogte zijn van het vermoeden dient zo klein mogelijk te blijven uit respect naar de betrokkenen.

Aanbevelingen fase 1: Een medewerker heeft een vermoeden

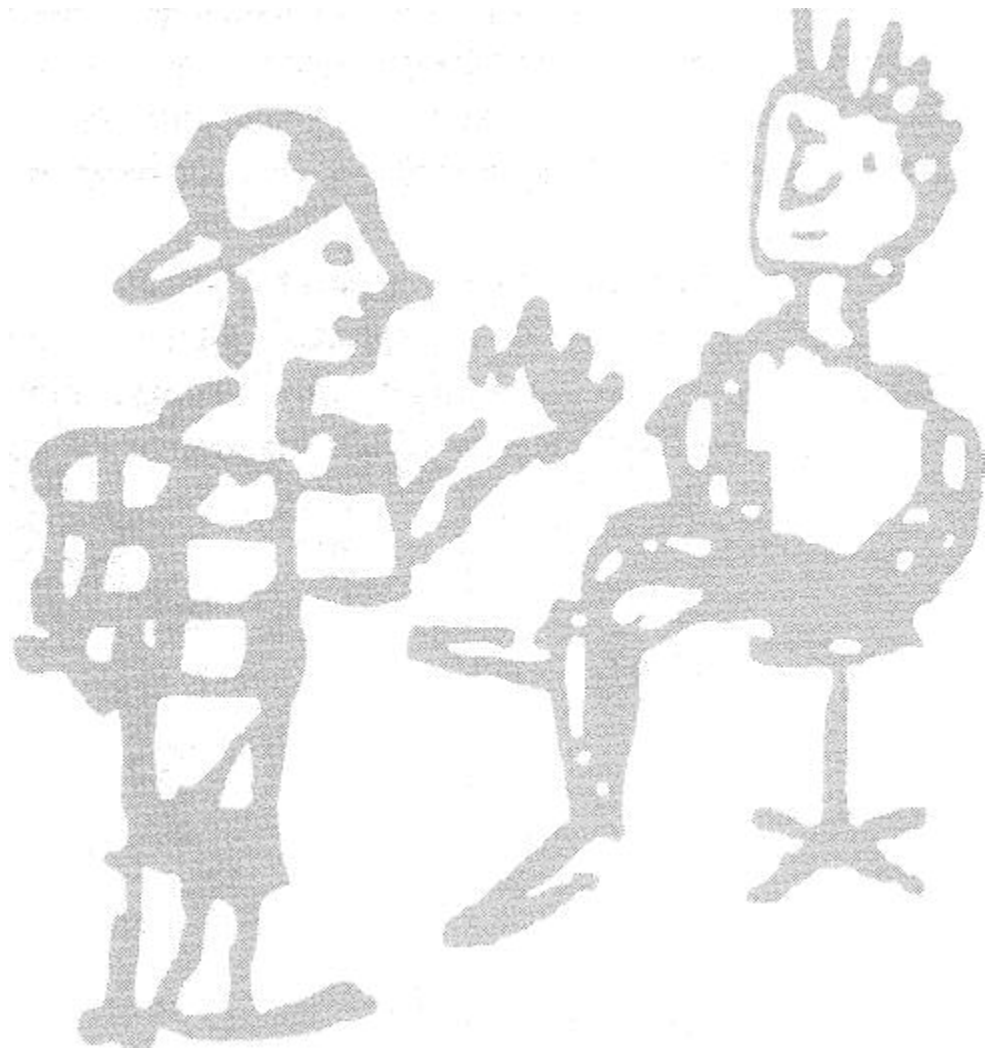
- o *Accepteer huiselijk geweld/kindermishandeling als één van de vele mogelijke oorzaken van onverklaarbaar / opvallend gedrag van een leerling. Probeer in deze fase het beeld completer te krijgen.
Houd dagelijks het logboek bij (eveneens advies van de vertrouwensinspecteur).*
- o *Vertrouw op uw intuïtie en houd dat niet voor uzelf: praat erover...Probeer er gezamenlijk achter te komen hoe het komt dat u een 'niet-pluis gevoel' heeft. Vraag een interne werkbijeenkomst aan. Liever IWB's 'onnodig' dan één keer te weinig en daardoor een leerling in een benarde situatie laten verkeren.*
- o *Wie iets wil bereiken, moet zorgvuldig handelen. Betrek anderen tijdig in het proces en niet pas wanneer het voor u 'zo niet langer kan', want dan bent u te lang zelf bezig geweest. Deel uw zorgen en onzekerheden. Mogelijk herkennen anderen de zorgen en kunnen de verschillende disciplines tijdig handelen vanuit hun expertise. Een aantal situaties vraagt om adequaat en snel handelen.*
- o *Het is niet de taak van de school/revalidatiecentrum om het bewijs van de mishandeling te leveren! Een goed onderbouwd vermoeden is voldoende om in actie te kunnen komen.*
- o *Wees bedacht voor het uit zorg in de hulpverlenerrol stappen.
Het vertrekpunt van uw inzet blijft de zorg die u voor de leerling heeft. Vergeet niet dat ook ouders doorgaans hetzelfde vertrekpunt hebben.*
- o *Ga zorgvuldig om met de privacy van de leerling en ouders. Voorkom dat het vermoeden een algemeen onderwerp van gesprek wordt. Voorkom dat leerling en ouders een negatieve stempel opgedrukt krijgen. Bedenk hoe het voor u zou zijn als er bij u een vermoeden van huiselijk geweld/kindermishandeling zou bestaan en het zou openlijk besproken worden.*
- o *Bedenk bij de signalen van huiselijk geweld/kindermishandeling dat*
 - *de meeste signalen stressindicatoren zijn, die ook op iets anders kunnen wijzen.*
 - *hoe meer signalen, hoe groter de kans is dat er inderdaad sprake is van kindermishandeling.**Zie verder de signalenlijst (bijlage 2)*
- o *Als er met een leerling gesproken moet worden dan is het belangrijk goed af te spreken wie met de leerling praat. Dat kan degene zijn aan wie de leerling zijn verhaal verteld heeft, maar er kan ook besloten worden (in overleg met de leerling) dat een ander dat gaat doen. Bekijk ook in het zorgteam of degenen die de gesprekken met de leerling voert behoefte heeft aan emotionele ondersteuning.*

Houding van de leerkracht naar de betrokken leerling

- *luister rustig naar wat het kind te zeggen heeft*
- *neem het kind serieus, trek zijn/haar verhaal niet in twijfel*
- *geef geen overhaaste reactie*
- *beloof geen absolute geheimhouding, maar zeg wel toe dat u niets buiten medeweten van het kind om zult doen*
- *steun het kind in het feit dat het zijn/haar geheim verteld heeft*
- *zeg dat u wilt helpen; u hoeft niet onmiddellijk te weten wat er moet gebeuren*
- *wees duidelijk en consequent*
- *versterk het zelfvertrouwen van het kind door het aandacht en vertrouwen te geven en het te prijzen voor positief gedrag en werk*
- *bied het kind mogelijkheden zich te blijven uiten: door te praten, te tekenen of te schrijven*
- *voorkom een te grote uitzonderingspositie voor het kind*

- *ga na of de situatie op school veilig is*
- *handhaaf de gang van zaken in de klas, daarmee biedt u het kind stabiliteit*
- *het kind kan buitensporig gedrag vertonen; wees daarop bedacht en stel ook grenzen; overleg met leden van het 'zorgteam' als u daaraan behoefte heeft.*
- *het belangrijkste is dat het kind zich door u gesteund voelt en het vertrouwen heeft dat er een manier is om te zorgen dat de mishandeling ophoudt.*

Het contact van de leerkracht met de ouders zal zich voornamelijk blijven richten op het functioneren van de leerling op school.

(Bron: Protocol Vermoeden Kindermishandeling, GGZ Fryslân)

Fase 2: Interne werkbepreking 'zorgteam'

- Het zorgteam bekijkt welke gegevens over deze leerling beschikbaar zijn. Dit wordt vastgelegd in persoonlijke werkaantekeningen.
- U kunt gebruik maken van een observatieformulier (bijlage 1).
- Het zorgteam maakt een plan van aanpak.
- De maatschappelijk werker is casemanager en verantwoordelijk voor de coördinatie en de voortgang.
Bij ziekte van de maatschappelijk werker wordt door het zorgteam bepaald wie deze taak overneemt.
- Bij blijvend vermoeden/twijfel wordt de directeur in kennis gesteld.
- De docent blijft aandacht houden voor de vertrouwensrelatie met de leerling.

Aan het eind van deze fase zijn er de volgende mogelijkheden:

Het vermoeden blijkt ongegrond, sluit af met fase 5 en 6 van het protocol

Het gesignaleerde gedrag duidt niet op huiselijk geweld/kindermishandeling. Er zijn andere redenen voor het gedrag. Blijf contact houden met de leerling en blijf alert.

Er is twijfel of bevestiging van het vermoeden, start fase 3 van het protocol

Het zorgteam maakt een plan van aanpak

Aanbevelingen fase 2: Interne werkbijeenkomst 'zorgteam'

- o *Zodra een zorgteam is gevormd draagt u samen de verantwoordelijkheid. Onderneem geen individuele acties.*
- o *De maatschappelijk werker is de vaste contactpersoon voor overleg en advies met het AMK.*
- o *De taak van de school met betrekking tot kindermishandeling is het signaleren en het bespreken ervan bij de verantwoordelijke instanties.*
- o *Privacy.*
Volgens de Wet Bescherming Persoonsgegevens hebben ouders het recht op inzage en correctie in het dossier van hun kind. Daarom dienen gegevens in het dossier zorgvuldig en zo objectief mogelijk te worden beschreven.
Persoonlijke werkaantekeningen zijn geen onderdeel van het dossier en niet ter inzage voor ouders.
Het is belangrijk zorgvuldig om te gaan met deze werkaantekeningen en deze goed op te bergen.
Het liefst zonder vermelding van de naam. Deze aantekeningen dienen vernietigd te worden na overleg in fase 6 van dit protocol.

Fase 3: Uitvoering van het plan van aanpak

- o De maatschappelijk werker vraagt advies bij het AMK (Advies- en Meldpunt Kindermishandeling).
Het AMK geeft advies over de verdere stappen die genomen kunnen worden. De resultaten van het gesprek met het AMK worden besproken in het zorgteam. Naar aanleiding hiervan wordt het plan van aanpak eventueel bijgesteld.

16

- o Afhankelijk van het overleg met AMK:
 - Wordt er gesproken met de leerling over het plan van aanpak. Of het gesprek met de leerling plaats vindt, is afhankelijk van leeftijd, leerniveau en de situatie. Dit gesprek wordt gevoerd door of in aanwezigheid van de maatschappelijk werker.
 - Gaat maatschappelijk werk in gesprek met de ouders/verzorgers.
Alvorens dit gesprek plaats vindt, wordt er eerst gekeken of de leerling hiervan op de hoogte dient te worden gesteld. De leeftijd en het leerniveau van de leerling spelen mee in de overweging. Daarnaast is het afhankelijk van de geuite zorg.
Afhankelijk van de situatie kan er voor gekozen worden dat een andere deelnemer van het zorgteam bij het gesprek aanwezig is.
 - Vindt er een versnelling plaats naar fase 4.

Aanbevelingen fase 3: Uitvoering van het plan van aanpak

- o Voor elke zaak rondom vermoeden van kindermishandeling kan advies/consult worden gevraagd bij het AMK zonder de naam van de leerling en/of van de ouders te noemen. Dit is een taak die ligt bij de maatschappelijk werker. Hij/zij zal in eerste contact doorgaans de casus anoniem bespreken.

Adviezen van het AMK kunnen bijvoorbeeld liggen op het gebied van:

- Inschatting van de situatie
 - Welke stappen er verder gezet kunnen worden om meer duidelijkheid te krijgen
 - Of het raadzaam is om in de betreffende situatie met ouders of leerling te gaan praten
 - Het al dan niet doen van een melding bij het AMK
 - Of en in welke fase het raadzaam is om een melding te gaan doen of aangifte bij de politie
- o Als er met de leerling is gesproken dan is het belangrijk dat er niet met de ouders gesproken wordt voordat het zorgteam overleg heeft gehad of de leerling hiervan in kennis gesteld moet worden. Dit is afhankelijk van de leeftijd en het niveau van de leerling en situatie.
 - o In een gesprek met ouders brengt de maatschappelijk werker datgene naar voren wat door de medewerker(s) is waargenomen. Over datgene wat is waargenomen kan met ouders van gedachten gewisseld worden. Vaak is **zorgen delen** de beste ingang bij ouders. Het is daarom van belang dat de waargenomen gegevens objectief aangedragen worden zonder interpretaties.
 - o Een dergelijk gesprek hoeft niet bedreigend te zijn, mits ouders de ruimte krijgen hun eigen ideeën te verwoorden. Het woord kindermishandeling wordt vermeden.
 - o Als ouders zeggen ook bezorgd te zijn, dan kijkt de maatschappelijk werker samen met ouders welke ondersteuning ouders kunnen gebruiken. Bij ouders die openstaan voor veranderingen kan de situatie verbeteren door de ondersteuning die zij krijgen. U zult dat kunnen merken aan het gedrag en/of schoolprestaties van de leerling. Ziet u geen verbeteringen, merkt u dat ouders het contact uit de weg gaan of problemen die er duidelijk zijn ontkennen, dan kunt u dit beschouwen als een extra signaal.
 - o Denk aan de aanbeveling in fase 1: 'Accepteer huiselijk geweld/kindermishandeling als één van de vele mogelijke oorzaken van onverklaarbaar / opvallend gedrag van een leerling.' Mogelijk blijkt het gedrag van de leerling een andere oorzaak te hebben dan huiselijk geweld/kindermishandeling. Wellicht herkennen ouders het gedrag en hebben ouders goede handreikingen voor medewerkers.
 - o Overleg na afloop van het gesprek in het zorgteam over verdere stappen.
 - o Het is van belang in deze fase geen andere trajecten in te zetten, naast wat afgesproken is in het zorgteam. Mogelijk zoeken ouders contact met andere medewerkers, bijvoorbeeld klassenmedewerkers. Wees terughoudend met het geven van informatie en wees alert op het uitlokken van reacties/opmerkingen. Breng de maatschappelijk werker, als casemanager, op de hoogte van de contacten die hebben plaatsgevonden.
 - o Bij allochtone leerlingen is het van belang te kijken naar de gewoonten en gebruiken passend bij de cultuur. Alvorens de maatschappelijk werker in gesprek gaat met de ouders is het goed dat hij/zij zich verdiept in de wijze waarop de ouders het best benaderd kunnen worden. Vraag als maatschappelijk werker eventueel advies hierover bij het AMK of bij hulpverleners die de cultuur van de desbetreffende leerling kennen.

Fase 4: Beslissing

De resultaten van fase 3 worden tijdens een interne werkbijeenkomst in het zorgteam besproken. De bespreking van deze resultaten zal tot een beoordeling moeten leiden.

Het zorgteam komt tot de volgende beslissing:

a. Het vermoeden blijkt ongegrond, sluit af met fase 5 en 6 van het protocol

Er is een andere reden voor het gesignaleerde gedrag. Er wordt bekeken of hulp voor ouders / leerling nodig is, welke hulp aangeboden kan worden en of verwijzing noodzakelijk is.

Blijf contact houden met de leerling en blijf alert.

b. Er bestaat twijfel over het vermoeden van huiselijk geweld/kindermishandeling

Na overleg met het AMK door MW kan besloten worden tot een extra observatieperiode. Het is belangrijk om duidelijk af te spreken wie, wat observeert en hoe lang deze periode gaat duren.

c. Het vermoeden van huiselijk geweld/kindermishandeling wordt bevestigd

Na overleg met het AMK door MW kan overgegaan worden tot:

- Hulp aan ouders: als ouders openstaan voor verandering in hun situatie, kan het zorgteam hulp bieden door het aanbieden van aanwezige hulp of door te verwijzen.
- Melding bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling door de maatschappelijk werker.

Na de acceptatie van de melding ligt de verantwoordelijkheid voor het op gang brengen van hulp bij het AMK.

Het AMK kan eventueel een doorgeleiding doen naar Bureau Jeugdzorg of de Raad voor de Kinderbescherming.

In een crisissituatie (levensbedreigende situatie voor de leerling of wanneer men aangifte wil doen) kan direct gemeld worden bij de politie door een nader te bepalen persoon uit het zorgteam/directie.

Aanbevelingen fase 4: Beslissing

- o *Soms moet u bij een geval van kindermishandeling wachten op een gunstig moment om in te kunnen grijpen, dan wel iets in beweging te kunnen zetten. Melden bij het AMK maakt de kans dat dit lukt groter.*
- o *Wanneer een geval van kindermishandeling wordt gemeld bij het AMK, moet u rekening houden met de tijd die het AMK nodig heeft om informatie te verzamelen en mensen te mobiliseren.*
- o *Mochten er signalen zijn waardoor de veiligheid van de leerling en/of medewerkers in het geding zou kunnen komen, bespreek dit dan openlijk in het 'zorgteam' of geef het aan bij de maatschappelijk werker.
Mochten er gevoelens als onrust en/of angst zijn voor de gevolgen die het bespreken van de zorgen met de ouders kan hebben, neem ze serieus en geef het aan. Veiligheid voor een ieder gaat voor alles!*
- o *Het AMK adviseert en start het onderzoek naar aanleiding van de gegevens die gemeld worden. Ook bij het AMK is de veiligheid van een ieder uitgangspunt.*
- o *De insteek van het AMK is ouders motiveren voor vrijwillige hulpverlening. Het AMK kan besluiten de zaak over te dragen aan de Raad voor Kinderbescherming, bijvoorbeeld als ouders niet te motiveren zijn voor vrijwillig hulpverlening.*
- o *Tijdens het onderzoek van het AMK zoekt maatschappelijk werk contact met de onderzoeker als er nieuwe gegevens bekend worden en/of als de toestand in toenemende mate als zorgelijk ervaren wordt.*
- o *De onderzoeker van het AMK bespreekt de geuite zorgen doorgaans openlijk met ouders. Deze wetenschap onderstreept het melden van objectieve gegevens, dus wees waakzaam voor eigen interpretatie. Geef duidelijk aan waar het bij observatie om objectieve gegevens gaat en waar het om een eigen indruk gaat die ontstaan is bij datgene wat is waargenomen.*

Fase 5: Evaluatie

- Het zorgteam evalueert de gebeurtenis en de procedures die zijn gevolgd.
- Het zorgteam bekijkt of er verbeterpunten zijn voor het protocol.
- Het zorgteam formuleert een afsluitende aantekening voor het leerling-dossier.

20

Fase 6: Nazorg

- Los van de gekozen weg, blijven medewerkers na evaluatie het gedrag van de leerling nauwlettend volgen.
- Indien er aanleiding is, wordt er een IWB georganiseerd zoals in fase 1:
Meldt u uw bevindingen bij uw teamleider. De teamleider organiseert zonder duiden en/of beoordelen een interne werkbijeenkomst maar dan in aanwezigheid van het oorspronkelijke 'zorgteam'.
- Bij blijvende twijfel wordt weer bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling gemeld.
- Als gebleken is dat het vermoeden niet terecht was, dienen de werkaantekeningen vernietigd te worden en kan het dossier met betrekking tot deze leerling worden afgesloten.
- Naast oog houden voor de betreffende leerling, is het eveneens van belang in de gaten te houden hoe klasgenoten/leeftijdsgenoten, die bekend zijn met het gepasseerde, omgaan met de gebeurtenissen. Mogelijk is ook voor hen ondersteuning nodig. Dit dient onderwerp van gesprek te zijn binnen het zorgteam.
- Zorgvuldigheid is geboden richting ouders. Mogelijk dienen ouders op gepaste wijze geïnformeerd te worden. Het zorgteam neemt hier in samenspraak met de directie een besluit over.
- In het zorgteam dient zorgvuldig gesproken te worden over eventuele nazorg voor betrokken medewerkers.

Indien een leerling van school verandert ten tijde van vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling dan dient dit doorgegeven te worden aan het AMK!
--

Aanbevelingen fase 5: Evaluatie

- o *Het is van belang om van tevoren op vastgestelde tijdstippen met het zorgteam een (tussentijdse) evaluatiebijeenkomst te plannen.*
- o *In de evaluatiefase kan ook bekeken worden of de school voldoende aandacht besteedt aan de weerbaarheid van de leerlingen en indien wenselijk kan een weerbaarheidstraining aangeboden worden.*
- o *Als er een verbetering in de procedure aangebracht moet worden, verdient het aanbeveling om af te spreken wie zorg draagt voor wijziging in het protocol.*
- o *Als tijdens de evaluatie (of in een eerder stadium) blijkt dat er onvoldoende kennis bij de medewerkers aanwezig is over kindermishandeling, huiselijk geweld of loverboys dan kan besloten worden om een verzoek tot bijscholing in te dienen.*
- o *Het bieden van permanente educatie en het regelmatig opfrissen van kennis, kunde en houding is van groot belang en noodzakelijk om goed om te kunnen gaan met signalen van kindermishandeling, huiselijk geweld en loverboys.*

21

Aanbevelingen fase 6: Nazorg

- o *Wees bereid uw eigen machteloosheid en teleurstellingen onder ogen te zien, wanneer onverhoopt toch blijkt dat de hulpverlening anders verloopt dan u had gedacht. Ga hierover in gesprek met bijvoorbeeld collega's uit het zorgteam. Indien er sprake is van ongenoegen over de geboden hulpverlening binnen het zorgteam zou er voor gekozen kunnen worden dat de contactpersoon met de desbetreffende instantie contact opneemt.*
- o *Wanneer een leerling bij de hulpverlening is, heeft de school alleen nog een ondersteunende functie. Blijf belangstellend en blijf de leerling bemoedigen, zodat hij weer het vertrouwen terug krijgt en de school een veilige plek voor hem is.*
- o *Wanneer u het idee heeft dat het onderwerp kindermishandeling erg leeft in de klas, kan het belangrijk zijn om hieraan aandacht te besteden. Boeken, lesmaterialen en achtergrondinformatie over dit onderwerp kunnen geleend worden bij het Informatiecentrum van GGD Fryslân.*
- o *Afhankelijk van de gebeurtenissen is het wenselijk ouders te informeren. Soms zijn de gebeurtenissen van dusdanige aard dat telefonisch informeren voorkeur heeft boven schriftelijk informeren. In geval van telefonisch informeren, zal gekeken moeten worden wie deze taak op zich neemt al dan niet samen met de groepsmedewerkers.*
- o *Van te voren is nooit in te schatten hoe betrokken medewerkers en/of leden van het zorgteam de gebeurtenissen verwerken. Voor een ieder zal dit anders zijn! Voor een goede verwerking is het van belang hier uiting aan te geven. Om te voorkomen dat een medewerker ziek wordt kan het preventief nodig zijn extra ondersteuning te bieden, eventueel door externe hulpverlening.*

Observatiepunten

Datum :
 Naam leerling : jongen/meisje
 Geboortedatum :
 Groep :
 Naam mentor :

22

1. Sinds wanneer vertoont de leerling opvallend gedrag?
2. Is er de laatste tijd iets in het gedrag of in de situatie van de leerling veranderd?
3. Het opvallende gedrag bestaat uit (zie signalenlijst):
4. Hoe is de verhouding tot de medeleerlingen?
5. Hoe is de uiterlijke verzorging van de leerling, zoals kleding e.d.?
6. Hoe is de verhouding tot vrouwelijke docenten?
7. Hoe is de verhouding tot mannelijke docenten?
8. Hoe is het contact tussen de school en de ouders?
9. Zijn er bijzonderheden over het gezin te melden? Indien mogelijk ook de bron vermelden.
10. Wat is er bij u bekend over eventuele broertjes en zusjes?
11. Wat zijn de schoolresultaten? Zijn er opvallende veranderingen in de schoolresultaten?
12. Zijn er opvallendheden te noemen ten aanzien van de aanwezigheid van de leerling?
13. Wat zijn volgens u de problemen?

Volgens de Wet op Persoonsregistraties hebben ouders het recht op inzage en correcties in het dossier van hun kind (tot 16 jaar). Ook leerlingen van 16 jaar en ouder hebben dit recht. Persoonlijke werkaantekeningen zijn geen onderdeel van het dossier en niet ter inzage. Het is daarom belangrijk zorgvuldig om te gaan met deze werkaantekeningen.

Signalenlijst kindermishandeling (4 – 12 jaar)

Deze signalenlijst is bestemd voor mensen die beroepshalve te maken hebben met kinderen van 4 tot 12 jaar (basis - en speciaal onderwijs, jeugdgezondheidszorg, etc.)

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Signalen geven aan dat er iets met een kind aan de hand is. Er kan ook iets anders aan de hand zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enz.).

Hoe meer signalen van deze lijst een kind te zien geeft, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling: het is vaak de combinatie van signalen.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen!

De signalen die in deze lijst vermeld zijn, hebben betrekking op alle vormen van mishandeling (lichamelijke en psychische mishandeling, lichamelijke en psychische verwaarlozing en seksueel misbruik). Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er aan de hand zou kunnen zijn, is het van belang de hele context van het gezin erbij te betrekken. Daarom worden ook een aantal signalen van ouders en gezin genoemd.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling
- schijnbare achterstand in verstandelijke ontwikkeling
- regressief gedrag
- niet zindelijk, terugval in zindelijkheid

Relationele problemen

ten opzichte van de ouders:

- totale onderwerping aan de wensen van de ouders
- sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de ouders
- onverschilligheid ten opzichte van de ouders
- kind is bang voor ouder
- kind vertoont heel ander gedrag als ouders in de buurt zijn

ten opzichte van andere volwassenen:

- bevriezing bij lichamelijk contact
- allemansvriend
- lege blik in ogen en vermijden van oogcontact
- waakzaam, wantrouwend

ten opzichte van andere kinderen:

- speelt niet met andere kinderen
- niet geliefd zijn bij andere kinderen
- wantrouwend
- terugtrekken in eigen fantasiewereld

Gedragsproblemen

- plotselinge gedragsverandering
- geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel
- labiel, nerveus, gespannen
- depressief

- angstig
- passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos
- agressief
- hyperactief
- destructief
- niet lachen, niet huilen
- niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn
- eetproblemen
- slaapstoornissen
- vermoeidheid, lusteloosheid
- schuld- en schaamtegevoelens
- bedplassen
- broekpoepen
- zelfverwondend gedrag
- anorexia/boulimia

2. Signalen die specifiek zijn voor de schoolsituatie

- plotselinge achteruitgang in schoolprestaties
- leerproblemen
- vaak absent
- geheugen- en/of concentratieproblemen
- faalangst
- niet willen uitkleden voor de gymles
- altijd heel vroeg op school zijn
- na schooltijd bij school blijven hangen
- stipt op tijd thuis moeten zijn
- buiten school geen contact mogen hebben met andere kinderen

3. Lichamelijke signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- blauwe plekken
- krab-, bijt- of brandwonden
- botbreuken
- littekens

Verzorgingsproblemen (specifiek voor verwaarlozing)

- slechte hygiëne
- onvoldoende kleding
- onvoldoende geneeskundige en tandheeskundige zorg
- veel ongevallen door onvoldoende toezicht
- herhaalde ziekenhuisopnamen
- recidiverende ziekten door onvoldoende zorg
- traag herstel door onvoldoende zorg

Overige signalen

- ondervoeding
- achterblijven in groei
- psychosomatische klachten (buikpijn, misselijkheid, hoofdpijn, etc.)

4. Kenmerken ouders/gezin

Ouder-kind relaties

- ouder troost kind niet bij huilen
- ouder klaagt overmatig over het kind
- ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind
- ouder toont weinig belangstelling voor het kind

Signalen ouder

- geweld in eigen verleden
- apathisch en (schijnbaar) onverschillig
- onzeker, nerveus en gespannen
- onderkoeld brengen van eigen emoties
- negatief zelfbeeld
- steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping')
- afspraken niet nakomen
- kind opeens van school halen
- aangeven het bijna niet meer aan te kunnen
- ouder met psychiatrische of verslavingsproblemen

Gezinskenmerken

- multi-problem gezin
- ouder die er alleen voorstaat
- regelmatig wisselende samenstelling van gezin
- isolement
- vaak verhuizen
- sociaal-economische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, etc.
- veel ziekte in het gezin
- draaglast gezin gaat draagkracht te boven
- geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen

5. Specifieke signalen bij seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- problemen bij het plassen
- recidiverende urineweginfecties
- pijn in de bovenbenen
- pijn bij lopen en/of zitten
- seksueel overdraagbare ziekten
- verwondingen aan genitaliën
- vaginale infecties en afscheiding
- jeuk bij vagina en/of anus

Relationele problemen

- angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder
- sterk verzorgend gedrag, niet passend bij de leeftijd van het kind (parentificatie)

Gedragsproblemen

- excessief en/of dwangmatig masturberen
- angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint en/of lichamelijk contact
- seksueel agressief en dwingend gedrag ten opzichte van andere kinderen
- niet leeftijdsadequaat seksueel spel
- niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit
- angst om zich uit te kleden
- angst om op de rug te liggen

- negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam
- schrikken bij aangeraakt worden
- houterige motoriek (onderlichaam 'op slot')
- geen plezier in bewegingsspel
- te weinig afstand naar volwassenen en kinderen

6. Specifieke signalen bij huiselijk geweld

Signalen bij jonge kinderen

Heel jonge kinderen zijn voor verzorging en liefde afhankelijk van hun ouders. Zij kunnen zich nog onttrekken aan het geweld door bijvoorbeeld weg te gaan. Bovendien beschikken ze over weinig mogelijkheden om aandacht voor hun benarde situatie te vragen. Als er in een gezin sprake is van ernstig geweld, is vooral voor jonge kinderen de kans groot dat zij daarvan getuige zijn. Jonge kinderen in gewelddadige gezinnen hebben vaak lichamelijke, emotionele en gedragsproblemen.

Signalen daarvan kunnen zijn:

Bij baby's:

- slechte lichamelijke gezondheid
- slecht slapen
- excessief huilen of schreeuwen
- angst om alleen te zijn
- extreme angst voor harde geluiden en schreeuwende stemmen
- gebrekkige emotionele ontwikkeling als gevolg van een verstoorde binding met de moeder

Bij peuters:

- somatische klachten zoals hoofdpijn, buikpijn, slapeloosheid
- vertraagde ontwikkeling van zindelijkheid en taalbeheersing
- stotteren
- weinig zelfvertrouwen
- angst en zich fysiek vastklampen aan de moeder, zich terugtrekken of passief gedrag
- sociale problemen door agressief gedrag zoals slaan en bijten

Bij kleuter:

- somatische klachten zoals hoofdpijn, buikpijn, slapeloosheid
- vertraagde ontwikkeling van zindelijkheid en taalbeheersing
- stotteren
- angst en fysiek vastklampen aan de moeder, zich terugtrekken of passief gedrag
- sociale problemen tegenover leeftijdsgenoten, gezinsleden, dieren of dingen
- zichzelf beschuldigen

Signalen bij schoolgaande kinderen

Schoolgaande kinderen staan voor nieuwe uitdagingen. Zo moeten zij zich zien aan te passen aan de schoolomgeving. Het aangaan van vriendschappen met leeftijdsgenoten speelt een grotere rol dan bij jongere kinderen. Kinderen die getuige zijn van geweld missen doorgaans de veilige en zekere relatie met hun ouders die ondersteuning kan dienen in deze nieuwe levensfase. Bij schoolgaande kinderen komen de effecten van het getuige zijn van geweld veelal tot uiting in problemen op school en in contact met leeftijdsgenoten.

Signalen daarvan kunnen zijn:

Externaliserende reacties:

- agressie tegen leeftijdsgenoten of gezinsleden

- wreedheid ten opzichte van dieren
- vernielzucht
- weinig inschikkelijk zijn of zich verzetten tegen autoriteiten
- gedragsproblemen

Internaliserende reacties:

- angst en zich terugtrekken
- zichzelf beschuldigen
- negatief zelfbeeld
- verdriet
- verlegenheid
- depressie
- gebrek aan vertrouwen in ouders of volwassenen in het algemeen

Omgangsproblemen:

- sociaal isolement door schaamte voor de thuissituatie
- ontbreken van of tekort aan sociale vaardigheden
- gebrek aan invoelingsvermogen of juist overgevoeligheid
- gering probleemoplossend vermogen

Schoolproblemen:

- moeilijkheden met schoolwerk of juist overcompenseren
- moeite met concentreren
- weglopen van school

Somatische klachten:

- hoofdpijn
- buikpijn
- slapeloosheid

(Bron: Specifieke signalen huiselijk geweld: 'In de schaduw van geweld', P. Baeten, E. Geurts)

Informatie over het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling

- Het AMK is het enige, centrale advies en meldpunt bij vermoedens van kindermishandeling.
- Het AMK werkt nauw samen met de Raad voor de Kinderbescherming.
- In Friesland is het AMK onderdeel van het Bureau Jeugdzorg.
- Het AMK probeert te komen tot een zo spoedig mogelijke vrijwillige hulpverlening aan kind en/of gezin.
- Het AMK bemiddelt ook naar andere vormen van hulpverlening.
- Het AMK is onafhankelijk en vrij toegankelijk.

Drie functies

▪ Adviesvraag

De medewerkers van het AMK, vertrouwensartsen en/of maatschappelijk werkers, spreken de zorgen en vermoedens van kindermishandeling met de adviesvrager volledig door. De namen van het kind en/of de ouders hoeven hierbij niet genoemd te worden. Samen met de adviesvrager wordt nagedacht over wat mogelijk is om kind en gezin te ondersteunen. Het AMK legt geen dossier aan van de adviesvrager. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het advies blijft bij de adviesvrager. Bij adviesvragen gaat het om eenmalige contacten.

▪ Consultvraag

Bij consultvragen gaat het om meerdere consultatieve contacten met het AMK op verzoek van een hulpverlener of beroepsmatig bij het gezin betrokken persoon. Een verslag van het consultgesprek kan, indien gewenst, op naam van de consultvrager bewaard worden.

▪ Melding ter onderzoek en beoordeling

De zorgen en vermoedens van kindermishandeling worden volledig doorgesproken met de melder. Na een interne toets wordt besloten tot het al dan niet accepteren van de melding. Bij acceptatie van de melding komt de verantwoordelijkheid mede bij het AMK te liggen. Het AMK zal na de melding contact opnemen met de gemelde ouders. Tevens gaat het AMK informatie inwinnen bij instanties als huisarts, consultatiebureau, jeugdarts en eventuele hulpverlening die actief is.

Daarna wordt in overleg met de ouders en informanten besproken welke mogelijkheden er zijn voor hulpverlening. Het AMK bemiddelt bij het op gang brengen van de juiste hulp of ondersteuning voor kind en gezin.

Indien hulpverlening in een vrijwillig kader niet (meer) mogelijk is of wanneer er sprake is van (acuut) gevaar voor het kind, vraagt het AMK de Raad voor de Kinderbescherming om onderzoek te doen. Dit gebeurt in goed overleg met degenen die informatie hebben verstrekt aan het AMK. De betrokken ouders worden op de hoogte gesteld van de inschakeling van de Raad voor de Kinderbescherming.

Na verloop van tijd wordt de melder geïnformeerd naar aanleiding van de melding, met inachtneming van de privacy van het betrokken gezin.

Drie categorieën melders

▪ Professionele hulpverleners

Personen die een directe hulpverleningsrelatie hebben met het kind, de jongere of het gezin; zij zijn werkzaam binnen een instelling voor (jeugd)hulpverlening, jeugdbescherming of GGZ.

▪ Beroepsbeoefenaren

Personen die beroepshalve met het kind, de jongere of het gezin in aanraking komen

(zoals schoolmedewerkers, kinderopvangmedewerkers, huisartsen, consultatiebureau-medewerkers, jeugdartsen/verpleegkundigen en politie).

▪ Melders uit het informele circuit

Personen die niet beroepshalve met het kind, de jongere of het gezin contact hebben (zoals familie, burens, kennissen).

Anonimiteit

Uitgangspunt van het AMK is een zo groot mogelijke openheid naar het gezin. Wanneer kunt u anoniem blijven ten opzichte van het gezin?

- Bij een advies en consult kunt u volledig anoniem blijven.
 - Bij een melding:
 - o personen uit het informele circuit (familie, burens, kennissen) mogen in alle gevallen anoniem blijven
 - o personen die vanuit hun beroep contact hebben met een minderjarige of een gezin (beroepsgroepen en professionele hulpverleners) mogen in een aantal gevallen anoniem blijven voor het gezin:
 - als bekendmaking van de anonimiteit een bedreiging vormt voor minderjarige, andere leden van het gezin of betrokken persoon;
 - als het risico van verstoring van de vertrouwensrelatie met het gezin van de minderjarige op het spel staat.
- Dus anonimiteit ten opzichte van het AMK is alleen mogelijk bij adviesvragen.

Informatieplicht

De ouders of verzorgers worden binnen vier of uiterlijk zes weken na de melding door het AMK op de hoogte gesteld van de melding, tenzij dit gevaarlijk wordt geacht voor het betrokken kind.

Gemelde jeugdigen boven de 16 jaar worden rechtstreeks door het AMK geïnformeerd over de melding. Betreft het kinderen tussen 12 en 16 jaar, dan worden zijzelf en de ouders geïnformeerd (ter nadere beoordeling door het AMK en afhankelijk van de ingeschatte 'mondigheid' van het kind).

Informanten

Het AMK kan in het kader van 'onderzoeken en beoordelen van een melding' besluiten om informatie in te winnen over een kind of gezin bij personen die beroepshalve met hen in aanraking komen. De gegevens die deze informanten verstrekken worden opgenomen in het dossier. Met de informant wordt door het AMK altijd besproken of de gegeven informatie open besproken mag worden met het betrokken gezin.

NB: Personen uit het informele circuit worden niet geraadpleegd.

Inzagerecht

Een ouder/gezagdrager heeft het recht om het dossier van zijn/haar kind waarover gemeld is in te zien. Ook kinderen ouder dan 16 jaar hebben recht op inzage. Kinderen tussen 12 en 16 jaar hebben recht op gedeeltelijke inzage in het dossier.

Inzage kan worden geweigerd wanneer het belang van het kind, melder en/of informant daarmee wordt geschaad.

Beroepsgeheim

Beroepsgeheim hoeft een melding niet in de weg te staan. Het gaat om het afwegen van de belangen van het kind (het recht op hulp en bescherming) tegen de belangen van de ouders (het recht op vertrouwelijkheid en privacy). Het AMK zal de melder adviseren bij deze belangenafweging. Kinderen, die mishandeld worden, zijn afhankelijk van actie van derden en hebben recht op bescherming!

Informatie over de Raad voor de Kinderbescherming

Wat doet de Raad ten aanzien van huiselijk geweld/kindermishandeling?

‘De Raad voor de Kinderbescherming komt op voor kinderen, die zich in een bedreigende situatie bevinden. De Raad doet dit als overheidsorganisatie pas als andere pogingen niet zijn geslaagd. Indien nodig vraagt de Raad aan de rechter om de bescherming van een kind te waarborgen. De Raad stelt zich open op en werkt deskundig, zorgvuldig en snel. De Raad beschermt kinderen’.

31

De Raad voor de Kinderbescherming is een overheidsorganisatie, die de wettelijke bevoegdheid heeft om aan de rechter beschermende maatregelen te vragen ten behoeve van kinderen.

Wanneer de ontwikkeling van een kind in het gedrang komt, kan de Raad een onderzoek instellen naar de omstandigheden waarin de jongere zich bevindt. Uit dit onderzoek kan een advies volgen voor vrijwillige hulpverlening aan het gezin. Als de problemen niet (meer) met vrijwillige hulp kunnen worden opgelost of als het gezin deze hulp niet wil aanvaarden, dan kan de Raad aan de rechter vragen om de hulpverlening verplicht te stellen. De rechter kan dan een maatregel van kinderscherming opleggen, waarmee het gezag van de ouder(s) wordt beperkt of ontnomen. Een medewerker van een (gezins)voogdij-instelling wordt aangesteld om het gezin te begeleiden.

Als er sprake is van een ernstige situatie, kan de Raad de rechter verzoeken om een maatregel van voorlopige ondertoezichtstelling (al dan niet met het verzoek om een machtiging uithuisplaatsing) of voorlopige voogdij uit te spreken. In dit geval is de Raad gelegitimeerd om acuut in te grijpen in een gezinssituatie om de belangen van het kind veilig te stellen. Bijna altijd zal dan sprake zijn van een plaatsing van de jongere elders.

De Raad voor de Kinderbescherming heeft naast de hierboven beschreven kerntaak van bescherming nog andere kerntaken, namelijk bij (echt)scheiding de rechter desgevraagd adviseren over het ouderlijk gezag en de omgangsregeling en de officier van justitie of de kinderrechter adviseren in strafzaken van minderjarigen over een opvoedkundig verantwoorde straf.

Hét meldpunt voor (vermoedelijke) kindermishandeling is het Advies- en Meldpunten Kindermishandeling AMK. Indien noodzakelijk zal het AMK de melding doorgeleiden naar de Raad.

Informatie over GGD Fryslân

De GGD helpt, ondersteunt en adviseert inwoners van Friesland, de Friese gemeenten en andere organisaties om de gezondheid te bevorderen. Bij alles wat GGD Fryslân doet, staat preventie voorop.

Wat betreft preventie kindermishandeling heeft de GGD zowel een individugericht aanbod als een groepsgericht aanbod naar scholen.

32

Enkele taken van de GGD rondom preventie en signalering kindermishandeling

- De afdeling Jeugdgezondheidszorg JGZ van GGD Fryslân heeft voor kinderen van 4 – 19 jaar drie vaste contactmomenten: twee keer in het basisonderwijs en minimaal één moment in het voortgezet onderwijs. Het onderzoek varieert van een algemeen lichamelijk onderzoek tot een psychosociaal onderzoek.
- Onderzoek of gesprek kan ook plaatsvinden op verzoek van ouders, docenten of leerlingen.
- Van ieder kind wordt een dossier aangelegd.
- Er vindt regelmatig overleg plaats met docenten over zorgleerlingen: dit kan zowel adviserend, begeleiden als ondersteunend zijn.
- Ook vindt ook regelmatig overleg plaats over zorgleerlingen met het AMK en hulpverleningsinstellingen, waaronder het schoolmaatschappelijk werk en Cedin.
- De JGZ participeert in verschillende zorgnetwerken: o.a. buurtnetwerken, Permanente Commissie Leerlingenzorg PCL, Zorg Advies Teams.
- De JGZ heeft een spreekuur voor het voortgezet onderwijs.
- Op beleidsmatig terrein is GGD Fryslân provinciaal vertegenwoordigd in het Platform Kindermishandeling.
- Landelijk is GGD Fryslân vertegenwoordigd in het Landelijk Preventie Platform van het NIZW te Utrecht.
- GGD Fryslân adviseert Friese gemeenten over het beleid t.a.v. kindermishandeling

Groepsgericht aanbod van de GGD

- Deskundigheidsbevordering van leerkrachten en docenten in het basis- en voortgezet onderwijs. Met name voorlichting inzake signalering en het protocol dat gevolgd kan worden als er een vermoeden van kindermishandeling is.
- Een groepsgericht aanbod en verschillende activiteiten op het gebied van weerbaarheid en opvoedingsondersteuning.

Informatiecentrum van GGD

Het informatiecentrum beschikt over een grote collectie actuele lesmethoden, brochures, lesbrieven, video's, werkboeken, literatuur en achtergrondinformatie op het gebied van gezondheid. De meeste materialen kunnen gratis worden geleend.

E-mailadres: informatiecentrum@ggdfryslan.nl

Voor verdere informatie, vragen of advies kunt u bellen met GGD Fryslân: 058 233 43 34.

Literatuurlijst

Hieronder volgt een kort overzicht van literatuur over kindermishandeling. Veel materiaal, zoals boeken, video's en lespakketten zijn te leen bij het informatiecentrum van GGD Fryslân.

Baartman, H.

Opvoeden kan zeer doen. Over oorzaken van kindermishandeling, hulpverlening en preventie Utrecht, SWO, 1996, 256 blz., ISBN 90-6665-218-7.

Boek over de oorzaken van lichamelijke mishandeling en verwaarlozing. Met aandacht voor de hulpverleningspraktijk en primaire preventie. In dit verband worden de risicofactoren besproken.

Baeten, P. en E. Geurts

In de schaduw van het geweld – Uitgeverij SWP, 96 blz., ISBN 90-8560-004-9.

Op grond van binnen- en buitenlandse literatuur worden handreikingen gedaan voor het signaleren en adviezen gegeven voor de hulpverlening.

Baeten, P. en L. Janssen

Samenwerking en beroepsgeheim – Uitgeverij SWP, 80 blz., ISBN 90-5050-988-6.

Deze publicatie biedt een antwoord op de vraag onder welke voorwaarden het toegestaan is gegevens te verstrekken aan samenwerkingspartners.

Baeten, P.

De maat van kindermishandeling. Uitgeverij SWP, 80 blz., ISBN 90-6665-563-1.

Richtlijnen voor het handelen door beroepskrachten.

Berkel, E. van

Bronnenwijzer kindermishandeling – NIZW, jan 2001, bestelnr. E 22 66 32 (30 ex.).

Lesbrief met basisinformatie over kindermishandeling. Bestemd voor onderwijsopleidingen.

Bilo, R.A.C.

Vroege signalering van kindermishandeling – Lochem, De Tijdstroom, 1989, 124 blz., ISBN 903521267-3.

De auteur, vertrouwensarts, bespreekt onder andere de hulpverlening en preventie van kindermishandeling, maar concentreert zich vooral op de signalen van de verschillende vormen ervan.

Bruinsma, F.

Incesthulpverlening. Diagnostiek, opvang en behandeling van incest – Utrecht, SWP, 1994, 335 blz., ISBN 90-6665-109-1.

Boek over diagnostiek en behandeling van alle gezinsleden, verduidelijkt met casuïstiek. Aparte hoofdstukken over incest onder allochtonen en verstandelijk gehandicapten en over samenwerking met politie, justitie en reclassering.

Deug, F.

En dan ben je pas echt ver van huis – Utrecht, Jan van Arkel, 1991, 270 blz., ISBN 90-721 27-03-X.

Turkse en Marokkaanse meisje en vrouwen en hulpverleners gaan in op de signalering van mishandeling en seksueel geweld en op gewenste methodieken in de hulpverlening.

Dijkstra, S.

Bij stukjes en beetjes. Mannen die als kind seksueel misbruikt zijn – Utrecht, TransAct, 1996, 188 blz., ISBN 90-73553-06-7.

Op basis van interviews met hulpverleners en met mannen die in hun jeugd misbruikt zijn, wordt op diverse achtergronden van seksueel misbruik van jongens en de

hulpverleningsmogelijkheden ingegaan.

Imbens, A., Jonker

Godsdienst en incest – Amersfoort, An Dekker, 1991, 269 blz., ISBN 90-5017-094-8.

Aan de hand van interviews wordt ingegaan op incest binnen godsdienstige milieus en de samenhang met de geloofsbeleving. Tevens aandacht voor de begeleiding van vrouwen en kinderen als slachtoffer.

Frenken, J.

Seksueel misbruik van kinderen –febr. 2001, Min. van Justitie.

Brochure over de aard, omvang, signalen en aanpak van seksueel misbruik in Nederland.

Klein, K. en M. Prinsen Geerlings

Het blijft toch onder ons. Opening van zaken over incest – Zutphen, Walburg Pers, 1995, 176 blz., ISBN 90-6011-911-8.

Door middel van gesprekken met vijf deskundigen wordt aandacht besteed aan onder meer het doorbreken van het taboe rond incest in ons land en de rol van de media daarin. Aangevuld met gefingeerde interviews met een dader, een slachtoffer en andere betrokkenen.

Kooijman, K. (red)

Kindermishandeling voorkomen door gezinnen te steunen – NIZW, april 2001, ISBN 90-5050- 885-5.

Beschrijving en analyse van home visitation-programma's ter preventie van kindermishandeling.

Lichtenburcht, C., W. Bezemer en W. Gianotten (red.)

Verder na incest. Hulpverlening bij het verwerken van incestervaringen – Baarn, Ambo, 1986, 176 blz., ISBN 90-263-0739-X

Informatie over verschillende aspecten van incest. Vooral aandacht voor de problemen die zich binnen de therapeutische relatie kunnen voordoen en voor de verschillende therapievormen en –settings.

Montfoort, A. van

Het topje van de ijsberg. Kinderbescherming en de bestrijding van kindermishandeling in sociaal-juridisch perspectief - Utrecht, SWP, 1994, 319 blz., ISBN 90-6655-114-8.

In deze studie veel aandacht voor de historische ontwikkeling van de kinderbescherming en de bestrijding van kindermishandeling binnen Nederland.

Outsem, R. van

Seksueel misbruik van jongens – Amsterdam, SUA, 1992, 176 blz., ISBN 90-6222-215-3.

De gevolgen, signalering, diagnostiek en behandeling van seksueel misbruik van jongens komen aan bod. Tevens praktijkvoorbeelden en cijfermatige gegevens.

Rensen, B.

Kindermishandeling: voor het leven beschadigt – Utrecht, Bruna, 1990, 192 blz., ISBN 90-229-7928-8.

Aandacht voor de vormen, achtergronden, gevolgen, signalering, diagnostiek, behandeling en preventie van kindermishandeling. Voorbeelden uit de praktijk van de auteur (jeugdarts) verduidelijken het geheel.

Rijnaarts, J.

Dochters van Lot – Amsterdam, Vita, 1994, 297 blz., ISBN 90-5071-146-4.

De auteur bespreekt een aantal theorieën over de achtergronden van vader-dochter-incest en plaatst hier enige kanttekeningen bij.

Wolzak, A.

Kindermishandeling: signaleren en handelen – NIZW, 2001, ISBN 905050-797-2.

Basisinformatie voor mensen die werken met kinderen en kindermishandeling vermoeden. Beschrijving van achtergronden, aard, oorzaken en gevolgen. Signalen, stappenplan voor het handelen, aandachtspunten voor gesprekken met kind en ouders. Informatie over AMK en hoe eigen instellingsbeleid te verbeteren.

Zandijk-van Harten, T. en L. Haarsma

Grenzen voorbij. Kindermishandeling in allochtone gezinnen – Amsterdam, VU Uitgeverij, 1996, 63 blz., ISBN 90-5383-489-3.

Opvattingen over kindermishandeling en de specifieke achtergronden en risicofactoren binnen allochtone gezinnen. Tevens handreiking voor de aanpak van kindermishandeling binnen deze gezinnen.

35

Ervaringsverhalen en romans

Egodocumenten en levensverhalen in romanvorm, op alfabetische volgorde van auteur

Aarde, T. van

Ik doe het licht aan – Utrecht, SWP, 1992, 123 blz., ISBN 90-6665-067-2.

De auteur, tussen haar tweede en vijfde jaar seksueel misbruikt door haar vader, vertelt over deze gebeurtenissen. Het boek bevat tevens gedichten en afbeeldingen van beeldend werk.

Adams, A.

Ik was een vrolijk kind – Haarlem, De Toorts, 1991, 204 blz., ISBN 90-6020-659-2.

De auteur werd jarenlang seksueel misbruikt door haar vader en emotioneel verwaarloosd door beide ouders. Ze vertelt over de gevolgen en de verwerking.

Broek, J. van den

Er zijn geen namen voor – Baarn, Ambo, 1991, 110 blz., ISBN 90-263-1135-4.

Zes mannen die in hun jeugd seksueel misbruikt zijn, komen aan het woord. Zij vertellen over hun seksueel misbruikervaringen. De verhalen worden aangevuld met enige algemene informatie over misbruik van jongens.

Gijn, A. van

Prima Rinse Appelstroop – Utrecht, Kwadraat, 1996, 95 blz., ISBN 90-6481-262-4.

Roman over de tienjarige Hanna. Haar moeder heeft door het vele werken weinig tijd voor haar. En als zich een "nieuwe vader" aandient, breekt voor Hanna een periode aan vol lichamelijke en geestelijke mishandeling.

Lichtenburcht, C. van en K. de Klein

Sporen op de ziel. Mannen en vrouwen over de verwerking van hun incestverleden – Amsterdam, Anthos, 1997, 279 blz., ISBN 90-414-0219-5.

Achttien incestslachtoffers vertellen over hun ervaringen, de invloed die het misbruik op hun leven heeft gehad en de, mede dankzij therapeutische hulp, geslaagde verwerking van deze ervaringen.

Liebeek-Hoving, L.

Celeste's kleine oorlog – Utrecht, Kwadraat, 1996, 96 blz., ISBN 90-6481-262-4.

Roman over Celeste die als kind geestelijk mishandeld is door haar stiefvader en zijn zoon. Als ze achttien is, vlucht ze het huis uit. Met hulp van haar zusje, een hospita en haar vriendinnen overwint ze de gebeurtenissen uit haar jeugd.

Marhe, U.

Tapu sjen. Bedek je schande – Amsterdam, Van Gennep, 1996, 295 blz., ISBN 90-5515-103-3.

De auteur, van Surinaamse afkomst, schrijft over haar eigen incestervaringen en die van haar moeder. Daarnaast komen nog acht andere Surinaamse vrouwen aan het woord.

Maria, B.

Een gehavende boom – Delft, Meinema, 1988, 47 blz., ISBN 90-211-3531-0.
De auteur vertelt over de psychische mishandeling en seksueel misbruik door haar vader. Ze gaat daarbij ook in op de steun die het geloof haar bood ondanks het onbegrip van kerkelijke gezagsdragers.

Meyners, A.

Ik ken de klappen van de zweep – Culemborg, Phaeton, 1994, 127 blz., ISBN 90-72456-69-6.
Verzameling gedichten en tekeningen van een vrouw met een posttraumatische stressstoornis.
Tekenen en schilderen hielpen haar bij het verwerken van haar verleden, dat werd gekenmerkt door mishandeling.

Mitgutsch, A.

Het land van de geslagen kinderen – Amsterdam, Van Genneep, 1988, 222 blz., ISBN 90-6012-625-4.
Roman waarin een moeder terugblik op haar jeugd en de kindertijd van haar moeder, die net als zijzelf werd mishandeld. Zij nam zich voor haar dochter beter op te voeden. De erfenis van haar moeder bleek echter sterker dan zijzelf.

Poston, C. en K. Lison

Incest overleven. Ervaringen van slachtoffers en therapeutische hulp – Utrecht/Antwerpen, Kosmos, 1990, 253 blz., ISBN 90-215-1550-4.
Door middel van ervaringen van de auteurs en van andere vrouwen die in hun jeugd seksueel zijn misbruikt, wordt inzicht gegeven in de gevolgen van incest, de rol van de moeder en de verwerkingsmogelijkheden.

Rootselaar, D. van

Leven met horten en stoten – Haarlem, De Toorts, 84 blz., ISBN 90-6020-710-6.
De moeder van de auteur is psychiatrisch patiënte en wordt regelmatig opgenomen. Als ze thuis is, overheerst angst en spanning in het gezin. Ook later zorgen deze ervaringen bij de auteur voor veel angst.

Rubin, L.

Het onverwoestbare kind – Amsterdam, Ambo, 1997, 239 blz., ISBN 90-263-1484-1.
De auteur laat aan de hand van acht levensverhalen van in hun jeugd mishandelde volwassenen zien dat het ondanks een verwoeste kindertijd mogelijk is als een gelukkig mens in het leven te staan.

Audiovisueel materiaal, o.a.:

Vergeeten kinderen. Deel 1 en 2.

Uitgeverij SWP 2003, ISBN 90-6665-644-1.
Tweedelige documentaire op dvd over kinderen die huiselijk geweld hebben meegemaakt.

Geheim Geweld.

Uitgever RVU educatieve omroep 2005. ISBN 90-7716-405-7
Twee DVD's met programma's naar aanleiding van de themaweek Huiselijk Geweld in 2004.

De kant van het kind: Vijf mensen over kindermishandeling / Een film van

Alexander van der Meer. - Den Haag: VKM, 1996. - Videoband (3 delen)
Vijf volwassen slachtoffers van kindermishandeling worden gevolgd in de relatie met hun ouders, hun kinderen en zichzelf

Onderwijsmateriaal

Brandnetels en andere verhalen over kindermishandeling

Hans Dorrestijn. – Amsterdam. Bert Bakker, 1988. - 89 p.

Verhalen en gedichten voor kinderen vanaf 9 jaar.

Bij dit boek hoort de handleiding voor leerkrachten.

In Holland staat een huis

Leskoffer kindermishandeling voor het basisonderwijs. – Den Haag: Vereniging tegen

Kindermishandeling, 1990

Leskoffer voor de bovenbouw met videoband, handleiding, II. boekjes, folders en brochures.

37

Kim, Tim en de anderen

Jos & Niekus & Ed van Berkel. - Utrecht: NIZW, 1999

Lesbrief en docentenhandleiding bestemd voor de groepen 7 en 8 van het basisonderwijs.

Mijn lijf is van mij

Een lesprogramma over seksueel misbruik voor kinderen van 6 tot 12 jaar.

Ondersteuningsboekje / Cinemien. - Amsterdam: Uitg. Cinemien, 1988. - 98 p.

en bijbehorende videobanden.

Over sommige geheimen moet je praten

Alexander van der Meer. - Amsterdam: Quartz film, 1991. - Videoband (3 + 6 + 6 min)

Drie kinderfilms: Het boksertje, De ouderwinkel, Het enge huis.

Praten kan je helpen

Bertie Gaarkeuken. - Hilversum: Nederlandse Onderwijs televisie, 1990.

Videoband en handleiding. Praten kan je helpen bestaat uit een drietal programma's over seksuele kindermishandeling. Bestemd voor leerlingen en leerkrachten van de basisschool.

Johan

VKM. - Den Haag: VKM, 1989. - Videoband (25 min.)

Johan is een voorlichtingsfilm over psychische kindermishandeling

Bij deze videofilm hoort een handleiding

Narigheid

Den Haag: Nederlands Instituut voor audiovisuele media, 1990. - Videoband

Barsten

Verhalen van jongeren over kindermishandeling / Marie-Jose Balm. - Leiden:

Zorn, 1991. - 24 p.

Boekje en lespakket bestemd voor kinderen in de bovenbouw

Waardeloos

Lespakket over kindermishandeling / Werkgroep Kindermishandeling en primaire Preventie Friesland. - Leeuwarden: GGD Noord, 1994 (Handleiding, video, informatiemap, bijlagen)

Waardeloos is bedoeld voor kinderen van 9 - 14 jaar en hun ouders. Bij de video hoort lesmateriaal, een beschrijving van een ouderbijeenkomst en een nazorgmap.

Ik ben weerbaar

Weerbaarheidsproject voor 10 tot 12 jarigen / Lizanne & Berthje Huijbregts, Berthje Donkers. - Breda: GGD Stadsgewest Breda, 1997.

Het project "Ik ben weerbaar" is gericht op voorkoming van (seksuele) kindermishandeling.

Kan wel zijn

Lespakket over kindermishandeling voor groep 5 en 6 van het basisonderwijs / NIZW, Expertisecentrum kindermishandeling. - Utrecht: NIZW, 2002, docentenhandleiding + werkboekjes

Het lespakket is ontwikkeld voor de middenbouw van het basisonderwijs. De inhoud geeft de leerlingen inzicht in de diverse vormen van kindermishandeling (lichamelijke en psychische mishandeling, seksueel misbruik en verwaarlozing) en biedt aanknopingspunten voor een oplossing.

Jeugdboeken

Nachtmonster

Michelle Morris. - Amsterdam: Becht, 1985. - 176 p.

Sanne

Martine Delfos. - Westbroek: Harlekijn Uitgeverij, 1993. - 35 p. ISBN 9063861060

Blijf van me af: over seksueel misbruik bij jongens

Martine Delfos. - [s.l.] : S.I. Harlekijn, 1996. - 31 p.

Blijf van me af! is een therapeutisch voorleesverhaal voor jongens van 6 tot 12

Het is bedoeld voor jongens die te maken hebben met seksueel misbruik.

Dit boekje is een hulpmiddel bij het bespreekbaar maken van het probleem.

Blijf van me af: over seksueel misbruik bij meisjes

Martine Delfos. - [s.l.] : S.I. Harlekijn, 1996. - 31 p.

Blijf van me af! is een therapeutisch voorleesverhaal voor meisjes van 6 tot 12 jaar. Het is

bedoeld voor meisjes die te maken hebben met seksueel misbruik. Dit boekje is een

hulpmiddel bij het bespreekbaar maken van het probleem.

Het is niet leuk

Over kinderen die andere kinderen seksueel misbruiken / Martine Delfos. - [s.l.]:

S.I. Harlekijn, 1996. - 23 p.

Het is niet leuk! Is een therapeutisch voorleesverhaal voor kinderen van 6 tot 12 jaar. Het is

bedoeld voor kinderen die te maken hebben met seksueel misbruik. Dit boekje is bedoeld

als hulpmiddel bij het uitleggen en bespreekbaar maken.

Boeken voor jongeren

Dorrestijn, H.

Brandnetels en andere verhalen over kindermishandeling – Amsterdam, Bert Bakker, 1995, 98 blz., ISBN 90-351-1449-3.

Zijn jeugdervaringen motiveerden de auteur een boek te schrijven met verhalen en gedichten over kindermishandeling.

Vanaf 10 jaar.

Mol, S. van

Dan kleurt het water rood – Hasselt, Clavis, 1994, 92 blz., ISBN 90-6822-299-6.

Tom, 12 jaar, kan goed opschieten met een oudere buurjongen, maar deze wil ook dingen van hem die Tom niet wil. In zijn nieuwe buurt wordt hij meegelokt door een man die vreemde foto's van hem maakt. Een straathoekwerkster helpt Tom.

Vanaf 11 jaar.

Vries, A. de

Blauwe plekken – Lemniscaat, 2002, ISBN 90-6069-831-2.

Judith heeft het moeilijk thuis. Ze heeft geen vader meer en haar moeder mishandelt haar.

Voor alles wat fout gaat thuis, krijgt Judith de schuld en ze krijgt er flink van langs. Later in het boek blijkt, dat moeder een zware last met zich meedraagt.

Vanaf 11 jaar.

Adressenlijst van enkele instellingen en websites**Bureau Jeugdzorg****Centraal kantoor:**

Westersingel 4, 8913 CK Leeuwarden

Postadres: Postbus 312, 8901 BC Leeuwarden

telefoon: 058 233 37 77, fax: 058 233 39 04

Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)

telefoon: 058 212 77 72, fax: 058 233 39 03

Landelijk telefoonnummer: 0900 123 12 30 (€ 0,05 per minuut)

e-mail: amk@bjzfriesland.nl

Kindertelefoon / Opvoedtelefoon

Kindertelefoon: 0800 04 32 (gratis) dagelijks van 14.00 – 20.00 uur

www.kindertelefoon.nl

Opvoedtelefoon: 0900 821 22 05 (€ 0,20 per minuut) ma. t/m vr. 09.00-17.00 uur,

ma. di. wo. ook van 19.00 – 21.30 uur, fax: 058 233 39 02

GGD Fryslân**Centraal kantoor:**

Bezoekadres: Harlingertrekweg 58 Leeuwarden

Postadres: Postbus 612, 8901 BK Leeuwarden

telefoon: 058 233 43 34, fax: 058 213 64 88

e-mail: ggd@ggdfryslan.nl

Informatiecentrum GGD Fryslân:

Bezoekadres: Harlingertrekweg 58 Leeuwarden

Postadres: Postbus 612, 8901 BK Leeuwarden

Openingstijden: maandag t/m vrijdag van 9.00-16.30 uur

telefoon: 058 233 43 34

e-mail: informatiecentrum@ggdfryslan.nl

Advies- en Steunpunt Huiselijk geweld

0900 – 567 5678 (5ct pm). (anoniem is mogelijk)

info@ashgfryslan.nl

Advies- en Meldpunt loverboyproblematiek en jeugdprostitutie

Sinds 20 augustus 2007 is het Advies- en Meldpunt loverboyproblematiek en jeugdprostitutie geopend binnen Fier!Fryslan. Op het nummer 0900-5675678 (Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld) kan een ieder terecht voor meldingen van (vermoedens van) loverboyproblematiek en/ of jeugdprostitutie in de provincie Friesland.

Websites:

www.kindermishandeling.nl

www.kinderrechten.nl

www.amk-nederland.nl

www.ggdfryslan.nl

www.movisie.nl

www.nji.nl

www.huiselijkgeweldfryslan.nl

www.fierfryslan.nl

www.seksueelmisbruik.nl